

הקודמת הרי היא מהוה ששית מהכל, ולא שיוסיפו ששית מן הקיים.

אמר רבי חנינא:

שאלתי את רבי אליעזר בבית מותבא רבא [בבית המדרש הגדול]:

מה נשתנו פטרי חמורים מפטרי סוסים והגמלים, שאת החמורים ציוה הקב"ה ללפדות, ואת הסוסים והגמלים — לא?

אמר ליה רבי אליעזר לרבי חנינא: גזירת הכתוב היא.

ועוד טעם, מפני שסייעו החמורים את ישראל בשעת יציאתם ממצרים, שאין לך כל אחד ואחד מישראל שיצא ממצרים שלא היו עמו בשעת יציאתו תשעים חמורים לרבים [מעולים],⁽³⁾ שהיו טעונים מכספה וזחבה של מצרים.

מוסיף רבי חנינא ואומר: ועוד שאלתיו [את רבי אליעזר]:

כתיב [שמות יז ח]: "ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים", ומאי לשון "רפידים"?

ואמר לי רפידים שמה.

[סך הכל ששים שקלים] המנח יהיה לכם" —

ה-ב וכי הא מנה מאתן וארבעין [מאתים וארבעים] וזו הויין?! שהרי אם במנה ששים סלעים ובסלע ארבעה זוזים, הרי שהמנה הוא מאתים וארבעים זוז; ואין הדבר כן, שמנה הוא עשרים וחמשה סלעים שהם מאה זוז בלבד?!

אלא שמע מינה מפסוק זה תלת:

א. שמע מינה: מנה של קודש [שבו עוסק הכתוב] מנה כפול היה במשקלו, והיו בו מאתים זוז —

ב. ושמע מינה: מוסיפין על המדות, ואין מוסיפין יתר על שתות; כלומר, אותו מנה של קודש שהיה כפול במשקלו, עוד הוסיפו עליו במשקלו בימי יחזקאל, והיה שוה אותו מנה כמו ששים שקלים, דהיינו תוספת שתות מלבר [מבחוץ] על חמשים שקלים שהוא היה אמור להיות שוה, ומאתים וארבעים זוז היה שוה, במקום מאתים זוז; וממה שקבע יחזקאל⁽¹⁾ "יהיה לכם", לימדנו יחזקאל שלא יוסיפו יותר מזה.⁽²⁾

ג. ושמע מינה: שתותא — שמוסיפין — מלבר [מבחוץ] הוא, היינו: תוספת חומש על המידה הקודמת, שבהצטרף למידה

1. כך מסתבר לפרש. תחילה עשרים וחמש הוסיפו עד שנעשה ששים, ומנה של קודש לא היה כפול כלל.

2. כן פירש רש"י כאן. וראה בתוספות כאן, וראה שבת נא ב בפירושו רש"י ותוספות על "חמרא לובא".

1. הקשה ב"טהרת הקודש" במנחות עז א: מנלן דמוסיפין על המדות, דלמא מנה של קודש היה יותר מכפל. ולהיפך נמי קשה: מנלן דמנה של קודש כפול היה, ושאינן מוסיפין יותר על שתות, דילמא מוסיפין עד ערך זה, שמה שהיה

ומבארת הגמרא שפירושו זה **כתנאי** הוא:
 דתנאי: רבי אליעזר אומר: רפידים שמה.

ורבי יהושע אומר: שריפו [עצמן] [ידיהן] (4)
 מדבריו תורה, ולפיכך בא עליהם עמלק.

וכן הוא אומר: [ירמיה מז]: "לא הפנו אבות
 אל בנים להצילם, מרפיון ידים [בגלל שריפו
 ידיהם]".

מוסיף רבי חנינא ואומר: ועוד שאלתיו:

כתיב [במדבר כה א]: וישב ישראל בשטים,
 ויחל העם לזנות אל בנות מואב, ומאי לשון
 שטים?

ואמר לי: שטים שמה.

כתנאי:

רבי אליעזר אומר: שטים שמה

רבי יהושע אומר: שנתעסקו בדבריו שטות
 לזנות אל בנות מואב.

כתיב באותה פרשה: "ותקראן — בנות
 מואב — לעם לזבחי אלהיהן", ונחלקו
 תנאים בדרשת "ותקראן":

רבי אליעזר אומר ערומות פגעו בהן, שכך
 משמע לשון "ותקראן" שגופן היה פוגע
 בהן, וכדי להבעיר את יצרם.

רבי יהושע אומר: לשון קרי הוא, שנעשו
 כולן בעלי קריין.

מתניתין:

פרה שילדה כמין חמור, וחמור שילדה כמין
 סוס, (5) — והוא הנקרא "נדמה" — פטורה
 מן הבכורה —

שנאמר בתורה "פטר חמור" [וכל פטר
 חמור תפדה בשה, שמות יב יג] "פטר
 חמור" [ופטר חמור תפדה בשה, שמות לד
 כ] שני פעמים, עד שיהא היולד חמור והנולד
 חמור. (6)

4. כן גרס רש"י. וראה גם רש"י בחומש.

5. גירסת הרא"ש סימן ד היא: "חמור שילדה
 כמין פרה". אבל התוספות לקמן ו א ד"ה ומה
 הן, גורסים כפי שהוא לפנינו. ומכל מקום
 מבואר ברא"ש שאף אם גורסים חמור שילדה
 מין סוס שהשינוי הוא לגריעותא, כי בסוס אין
 דין בכורה, הוא הדין חמור שילדה כמין פרה,
 ואף שהשינוי הוא למעליותא, שמין חמור יש
 בו רק קדושת דמים [כלומר, אין בו דין קדושה
 אלא צריך ליתן דמיו לכהן], ואילו הפרה יש
 במינה קדושת הגוף. ושם נתבאר — על פי
 הגמרא לקמן ו א — לפי גירסא זו, למה נקטה
 המשנה "חמור שילדה מין סוס" ולא "חמור
 שילדה מין פרה".

6. כתב רש"י, והנולד חמור: שהוא דומה לאמו.
 וצריך ביאור כוונתו בזה!?

והנה יש לפרש את הפטור בשני אופנים:
 האחד: חמור לענין פטר חמור היינו חמור
 מצד אמו וחמור מצד עצמו, וכשאינו בו את
 שניהם אינו בדין פטר חמור.
 השני: מצד עיקר דין "פטר חמור" בין אם
 הולד הוא מין חמור ואמו אינה מין חמור, ובין
 אם האם היא מין חמור והולד אינו מין חמור,
 הרי זה בכלל "פטר חמור" שציותה תורה
 לפדותו, וטעם פטורו הוא מטעם אחר, ומשום
 שנשתנה מאמו ו"נדמה" הוא. וראה בגדר
 הפטור בראשית ביכורים בגמרא, ובכתבים
 המיוחסים להגרי"ז על המשנה והגמרא. וראה
 עוד בהערה 9.

ומה הם (7) באכילה?

ובהמה טמאה שילדה כמין בהמה טהורה, הרי הוא אסור באכילה; (8) ומשום:

בהמה טהורה שילדה כמין בהמה טמאה, הרי הוא מותר באכילה.

שהיוצא מן הטמא הרי הוא טמא, (9) והיוצא מן הטהור הרי הוא טהור.

9. בקהלות יעקב סימן ד, הביא בשם שו"ת יד אלי' [הובא בפתחי תשובה יורה דעה סימן עט], שנסתפק בטמאה שילדה כמין טהורה דאסורה באכילה, אי נחשבת לכל דבר כאמו, כגון חמור שילדה כעין שור אי נחשב חמור ממש, או דנחשב באמת בהמה טהורה כיון שיש לו סימני טהרה, רק באכילה אסרתו תורה מדין יוצא מטמא. [והוא הדין בהיפוך, שהיוצא מן הטהור התירוהו התורה באכילה אף שמין טמאה היא, כמבואר בקהלות יעקב שם].

ונפקא מינה בזה אם שחיטת הטהורה מטהרתו מידי נבילה, ולענין אם יש כרת על חלבה כדין בהמה טהורה, ולענין איסור אבר מן החי אם נוהג בה כטהורה, וראה שם עוד נפקותות. וראה שם שהדעת מכרעת דלא מיחשב טמאה, אלא שלענין אכילה אסרתו תורה.

[וראה שם בקהלות יעקב שהבין, דאף לענין פטר חמור נסתפק ביד אלי', אם הולכים אחר הולד או אחר האם, ראה שם. ונמצא לפי מה שנקט שם שהולכים אחר הולד, אם כן פרה שילדה מין חמור שפטרה משנתנו, היינו משום שהוא משונה מאמו, ולא משום שאינו חמור, ראה בזה בהערה לעיל. אך יש מקום לדון שאין ספיקו אלא לענין הדינים התלויים בשם "בהמה טהורה וטמאה" שדין זה אינו תלוי בשם המין, אלא במציאות סימני טהרה וטמאה, אבל לא נסתפק לענין פטר חמור, ובזה יש לדון שפטורו הוא משום שאינו חמור, כיון שאין היולד חמור והנולד חמור].

ומכל מקום רוב האחרונים נוקטים — יובאו דבריהם בס"ד בהערות על הסוגיא — שאין זה

ומלשון משנתנו "עד שיהא היולד חמור והנולד חמור", היה משמע כפירוש ראשון. ויש לומר שרש"י סובר כפירוש שני, ולזה ביאר, שלא תאמר כפשטות הלשון שדין הוא בולד שיהא חמור, אלא עיקר הטעם הוא משום שאינו דומה לאמו, וצריך שידמה לה.

[ויש להביא ממשנתנו ראייה לכאורה כפירוש שני, שהרי לענין בכור בהמה טהורה, אין שם מין מיוחד שהוא חייב בכורה, אלא כל בהמה טהורה חייבה התורה בכורה. ובגמרא מבואר, שבכלל משנתנו ד"פרה שילדה כמין חמור" אין בו דין בכור בהמה טהורה, (ד"פטורה מן הבכורה" משמע לגמרי, תוספות בגמרא). ואם כפירוש ראשון, כיון שהיוצא מן הטהור הרי טהור הוא, נמצא שהיולד טהור והולד טהור, ומן הדין שיתחייב בכורה, ומשמע, שהפטור הוא משום שנשתנה].

7. אם גרסינן ברישא: "חמור שילדה כמין סוס" אי אפשר לגרוס "מה הם", שהרי על חמור שילדה כמין סוס אין מקום להסתפק, כי שניהם בהמה טמאה. ומזה דייק הרא"ש דגרסינן ברישא "חמור שילדה כמין פרה", והרע"ב גורס "מה הוא". ראה כל זה בתוספות יום טוב. וראה עוד בתוספות לקמן ו א ד"ה ומה הן, שכתבו: "מה הוא מיושב יותר", ומטעם הנזכר.

8. מכאן דקדק הרא"ש בסימן ב, שהגירסא ברישא היא: חמור שילדה כמין פרה, וכנגד זה נקט בסיפא: בהמה טמאה שילדה כמין בהמה טהורה.

גמרא:

כשב ללמד: **שיחא הוא כשב ובכורו כשב**; ו"בכור עז" ללמד: **שיחא הוא עז, ובכורו עז**.

תנן התם לקמן טז ב בפרק העוסק בדיני בכור בהמה טהורה:

יכול אפילו אם יש בו מקצת סימנין שהוא דומה לאמו יהא פטור, תלמוד לומר: "אך בכור" — חילק, שכל אכין ורקין שבתורה למעט הם באים.

רחל שילדה מין עז, ועז שילדה מין רחל, פטור מן הבכורה.

ואם יש בו בנולד מקצת סימנין שהוא דומה בהם לאמו, הרי הוא חייב בכורה.⁽¹⁰⁾

ומקשינן ממשנתנו ששינו: פרה שילדה כמין חמור פטורה מן הבכורה, שנאמר "פטור רחם" "פטור רחם" שני פעמים: והא תנא דמשנתנו "פטור פטר" קנסיב לה לפרה [מדרשת "פטור פטר" למד התנא לפרה שילדה כמין חמור שהיא פטורה מן הבכורה] —

שואלת הגמרא על אותה משנה: **מנא הני מילי?**

כלומר, הרי במשנתנו שינו גבי פרה שילדה מין חמור שהיא פטורה מן הבכורה, ומשמע שהיא פטורה לגמרי מן הבכורה, דהיינו: הן מדין פטר חמור והן מדין בכור בהמה טהורה, ומקור לכל זה למד התנא מ"פטור פטר", הרי מדמדרשה זו ילפינן גם לפוטור מדין בכור בהמה טהורה, כי דין האחד נלמד מן השני, ואם כן למה לי קרא דרב יהודה לפטור מבכור בהמה טהורה?!⁽¹²⁾

אמר רב יהודה: כתיב [במדבר יח]: "כל פטר רחם לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה יהיה לך, אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה. אך בכור שור או בכור כשב או בכור עז לא תפדה קודש הם, את דמם תזרוק על המזבח ואת חלבם תקטיר אשה ריח ניחוח לה" —

ומדאמר קרא "אך בכור שור" — שלא היה צריך לומר אלא "אך שור", שהרי בבכורות עוסק הכתוב⁽¹¹⁾ — ללמד הוא בא: עד **שיחא הוא שור, ובכורו שור; ו"בכור**

משום יוצא מן הטמא, אלא מין טמא הוא.

להם: הרי איצטריך קרא דמתניתין לפטור מדין פטר חמור, וקרא דרב יהודה לפטור מדין שור. ולזה כתבו, ד"פטור מן הבכורה" משמע דלגמרי פטר לה לפרה, ובהכרח שמקרא דמתניתין ילפינן גם לפטור מדין בכור בהמה טהורה.

10. ראה לעיל ג ב, שאין הוא בכור ליקרב על המזבח כי מום קבוע הוא, אלא דינו כבכור בעל מום.

והקשו התוספות: נהי דשמעינן מ"פטור פטר" פרה שילדה מין סוס [לכאורה צריך לומר "מין חמור"], דילמא הני מילי היכא דאשתני לדבר שאינו קדוש קדושת הגוף, אבל כגון רחל שילדה מין עז דקדוש קדושת הגוף, הוה אמינא

11. נתבאר על פי רש"י. וראה מה שיתבאר בזה בהערות בהמשך הענין.

12. נתבאר על פי התוספות, ומשום שהוקשה

שלמד מ"אך בכור" לפטור מדין בכור בהמה טהורה ומפטר חמור?

תנא דידן סבר: גלי רחמנא לפטור בקדושת דמים [היינו דין פטר חמור, שאין לו קדושה רק דין פדיון בדמים], וילפינן בקל וחומר שהוא הדין בקדושת הגוף [היינו דין בכור בהמה טהורה שהוא קדוש קדושת הגוף].

ורבי יוסי הגלילי סבר: גלי רחמנא בקדושת הגוף, וילפינן במה מציינו שהוא הדין בקדושת דמים, וגמר קדושת דמים מקדושת הגוף; והיינו שנחלקו אם הלימוד הוא בקל

ומשנינן: הוא — רב יהודה — דאמר כרבי יוסי הגלילי! דתניא: רבי יוסי הגלילי אומר: "אך בכור שור", עד שיהא שור ובכורו שור; "בכור כשב" עד שיהא הוא כשב ובכורו כשב; "או בכור עז" עד שיהא הוא עז, ובכורו עז; ומפסוק זה יליף רבי יוסי הגלילי לפטור גם מפטר חמור; יכול אפילו יש בו מקצת סימניו, תלמוד לומר "אך" חילק. (13)

ומפרשינן: במאי קמיפלגי תנא דמשנתנו שלמד מ"פטר פטר" לפטור מפטר חמור ומדין בכור בהמה טהורה, ורבי יוסי הגלילי

בגדר הפטור בין אם הלימוד הוא מ"פטר פטר" או מ"אך בכור", שאם הלימוד הוא מ"פטר פטר", הגדר בפרה בת חמור הוא, שמצד עצמו הוא שור, ומצד תולדתו הוא חמור, ונחשב שהוא כשניהם [ראה שם דוגמא לזה], וגלי קרא דפטר רחם תרי זימני, שפטור מן הבכורה, דבעינן שיהא הוא חמור והנולד חמור. ולפי זה אין צריך לימוד שבמקצת סימנים הרי הוא חייב, כי מאחר שמצד עצמו הוא כשניהם, בזה התולדה מכרעת שיחשב כאמו לגמרי. ראה שם דוגמא לזה.

אבל אי ילפינן מ"אך בכור", כיון דמיירי בשני מינים טהורים ששניהם חייבים בבכורה, כגון בפרה שילדה כמין עז, אין מה שהוא דומה לעז פוטרו, דהא בין פרה בין עז חייבין, ומה בכך שהוא שור וגם עז, הא בין מצד שור בין מצד עז חייב, אלא על כרחך דהפטור הוא מחמת שהוא משונה מאמו, וכיון שהפטור הוא משום משונה, סלקא דעתין אמינא, דאף במקצת סימניו דומה לאמו פטור, דמכל מקום הוא משונה מאמו, והילכך איצטריך קרא לחייב. [ו]. לפי דבריו, אם כן איך לתנא דידן ילפינן רחל שילדה כמין עז מקרא דפטר חמור, כיון שגדר

דקדוש!?

ותירצו [על פי הגהת הרש"ש]: דמסתבר, דלגמרי ילפינן מהדרי קדושת הגוף מקדושת דמים [היינו פטר חמור], כדאמר בסמוך. וראה תמיהת הראשית בכורים על דבריהם, ותמיהת הגרי"ז בכתבים המיוחסים לו.

ובחזון איש [בכורות טז ט] כתב על דבריהם: וקשה, מנא לן בקדושת דמים כי האי גוונא, והרי אפשר אילו היה קדוש סוס, אף חמור שילד כמין סוס היה חייב [כלומר, הרי בקדושת דמים עצמה שאין חייב בה אלא חמור, כשנשתנה למין אחר, הרי נשתנה לדבר שאינו קדוש כאמו, ומזה אין ללמוד לעז שילדה כמין רחל ששניהם קדושים.

13. א. מבואר שאם לא היה מלמדנו הכתוב הן בשור והן בכבש והן בעז, לא היינו לומדים אחד מהשני, ואף שכולם קדושים קדושת הגוף.

ב. הקשו התוספות: לפי תנא דידן, מנין ילפינן למקצת סימניו שהוא חייב בבכורה, ראה מה שכתבו בזה, וראה גם את דבריהם לקמן יב ד"ה קמ"ל.

ובראשית בכורים כתב ליישב, שחילוק יש

וחומר, או שהלימוד הוא במה מצינו. (14)

ממשיכה הגמרא לבאר את שתי השיטות:

ותנא דידן — הלומד לפטור בפטר חמור ובככור בהמה טהורה מ"פטר פטר" — **האי בכור בכור** מאי עביד ליה?

ומפרשינן: **מובעי ליה לכדרכי יוסי ברבי הנינא!** דאמר רבי יוסי ברבי הנינא:

למה נאמרו אימורין [ואת חלבם תקטיר] בככור שור, אימורין בככור כשב, אימורין בככור עז?

צריכא:

דאי כתב רחמנא רק בככור שור, הייתי אומר: בו לבד אמרה תורה שכאשר הוא בכור יקריבו ממנו אימורים, **שכן נתרבה בנסכים**, שעם השור מביאים חצי הין יין; ואילו מכבש ועז אין מביאים אלא רביעית

ההין יין. (15)

ואי כתב רחמנא רק **בכשב**, הייתי אומר: **שכן נתרבה באליה הנקרכת עם החלב על המזבח**, תאמר בשור ועז שאין מקריבים מהם אליה.

ואי כתב רחמנא רק **בעז**, הייתי אומר **שכן נתרבה אצל עבודת כוכבים ביחיד**, כלומר, שהעובד עבודת כוכבים בשוגג אינו מביא אלא עז בת שנתה, ואילו בשאר חטאות מביא עז או כבשה. (16)

ומקשינן: **חדא מחדא לא אתיא, תיתי חדא מתרתי** [אכן אי אפשר ללמוד אחד מן השני, אך ילמדו האחד מן השנים]!?

ומשנינן: **וכי הי לא ליכתוב** [איזה מין מהשלשה לא יכתוב הכתוב]!?

שמא תאמר: **לא ליכתוב רחמנא בשור, ותיתי מהנך** [מכבש ועז], **מה להנך** — כבש

הפטור בפטר חמור אין שייך ברחל שילדה כמין [עז].

14. א. נתבאר על פי רבינו גרשום. ומיהו מלשון רש"י לא משמע כל כך שהוא קל וחומר מקדושת דמים לקדושת הגוף. וראה בכתבים המיוחסים להגרי"ז שנתקשה בקל וחומר זה, וראה מה שביאר שם. [וקשה, אם קל וחומר הוא מקדושת דמים לקדושת הגוף, אם כן האיך יליף רבי יוסי הגלילי מקדושת הגוף לקדושת דמים].

ב. מתבאר בסוגייתנו, שתנא דידן למד לפטור הן בפטר חמור והן בככור בהמה טהורה מ"פטר פטר", ואילו רבי יוסי הגלילי למד מ"אך בכור שור" לפטור בשניהם. והקשו האחרונים על הרמב"ם, שבהלכות בכורות [ב ו] גבי בכור בהמה טהורה, הביא הרמב"ם את הלימוד מ"אך

בכור שור". ובהלכות ביכורים [יב יח] גבי פטר חמור הביא הרמב"ם את הלימוד מ"פטר פטר", וזה שלא כדברי זה ושלא כדברי זה. וראה בזה בלחם משנה הלכות בכורות ובספר המפתח.

15. נתבאר על פי רש"י. ומיהו, השור מרובה גם במנחת נסכיו, שעם השור מביא שלשה עשרונים, ועם הכבש והעז עשרון אחד בלבד. וראה רש"ש על רש"י בהמשך העמוד.

16. ואם תאמר: הרי הלימוד של רבי יוסי הגלילי הוא מיתור "בכור", ואילו לימוד זה הוא ממה ששילש הכתוב שור כשב ועז!?! ראה המשך הסוגיא, וראה ראשית בכורים מה שכתב ליישב לפי חומר הנושא.

כי אם בן — שלא בא הכתוב אלא ללמד על אימורים בשלשתם — ליכתוב קרא "אך בכור שור כשב ועז",⁽¹⁸⁾ "בכור" "בכור" האמורים בכשב ועז למה לי, אלא לאו שמע מינה עד שיהא הוא שור ובכורו שור, הוא כשב ובכורו כשב, הוא עז ובכורו עז.

תו מפרשינן: ורבי יוסי הגלילי שפטר נדמה מ"בכור שור", האי "פטר חמור" "פטר חמור" שתי פעמים — שלמד מזה תנא דמשנתנו לפטור כשנשתנה מאמו — מאי עביד ליה?

מיבעיא ליה לרבי יוסי הגלילי לכדתניא: רבי יוסי הגלילי אומר:

מתוך שנאמר "אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבחמה הטמאה תפדה", שומע אני מלשון "הבהמה הטמאה" לחייב פדיון אפילו פטרי סוסים וגמלים, תלמוד לומר: "ופטר חמור תפדה בשה", ללמד: פטר חמור אמרת ליך לפדותו, ולא פטרי סוסים וגמלים.

ועדיין אני אומר: פטרי חמור אמר הכתוב לפדותם דוקא בשה ולא בדבר אחר, ואילו פטרי סוסים וגמלים בכל דבר,⁽¹⁹⁾

ועז — שכן נתרבו אצל פסחים, שנאמר גבי פסח [שמות יב]: "מן הכבשים ומן העזים תקחו", תאמר בשור שאינו כשר לפסח.

שמה תאמר: לא לכתוב רחמנא בכשב, ותיתי מהנך [משור ועז], מה להנך שור ועז שכן נתרבו אצל עבודת כוכבים בציבור, שהציבור מביא פר לעולה ושעיר לחטאת כשעבדו עבודה זרה על פי הוראת בין דין בטעות, וכמאמר הכתוב [במדבר טו כד]: "והיה אם מעיני העדה נעשתה [עבודה זרה] לשגגה, ועשו כל העדה פר בן בקר אחד לעולה לריח ניחוח לה' ומנחתו ונסכו כמשפט, ושעיר עזים אחד לחטאת".

שמה תאמר: לא ניכתוב רחמנא בעז ותיתי מהנך [משור וכשב], מה להנך שכן יש בהן צר רבוי אצל מזבח, כלומר, שור וכשב מקריבים מהם יותר על המזבח מאשר מן העז, כי עם השור מביאים ריבוי נסכים על המזבח יותר מעז,⁽¹⁷⁾ ומן הכשב מקריבים את האליה מה שאין כן בעז.

הילכך צריכי.

ורבי יוסי הגלילי — שדרש מכתוב זה לפטור כשנשתנה מאמו, אף שהצרך הכתוב ללמד על האימורים בשלשתם — קסבר, דאף כשנשתנה מאמו יש ללמוד מכאן —

17. ראה רש"ש.

18. כתבו התוספות: והא דדרשינן מינה "עד שיהא הוא שור ובכורו שור", אף על גב דאיצטרין לכדברי יוסי רבי חנינא, משום דכעין בכור שני ושלישי יש לנו לדרוש מן הראשון. ולכאורה יש להקשות מכאן על דברי רש"י שכתב לעיל דגם "בכור" האמור בשור מיותר,

כיון שבכור עוסקת הפרשה. וראה רש"ש שצידד — לולי דברי התוספות — למחוק תיבת "בכור", ולגרס: לכתוב "שור כשב ועז", וציין לדברי רש"י הנזכרים.

19. נתבאר על פי לשון רש"י שכתב: ועדיין אני אומר פטר חמור תפדה בשה ולא בדבר אחר, ושאר בכורי טמאה בכל דבר, ולעולם קדושים